

Asia: VN/35688/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä

Lausunnonantajan lausunto

Lain nimike

- Lain nimike avaa sen sisältöä kiitettävästi, joskin nimikkeestä puuttuu maininta erityisen vaativien huoltoriitojen selvittämisessä avustamisesta.

1 § Soveltamisala

- Suomen Lääkäriliitto kannattaa soveltamisalan laajentamista koskemaan alle 18-vuotiaita ja muihin rikoksiin kuin seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksiin sekä vaativiin huoltoriitoihin liittyvistä selvityksistä. On tärkeää, että laissa selkeästi rajataan yksikön tehtävät asiantuntijarooliin, ei rikosoikeudelliseen arviointiin.

2 § Yksikön tehtävät

- Yksikölle lakiluonnoksessa osoitetut tehtävät (yhteenvetojen ja lausuntojen laadinta, psykososiaalinen tuki, asiantuntijatuen ja koulutuksen tarjoaminen) ovat perusteltuja.
- On hyvä, että lausuntojen rajausta, jonka mukaan niihin ei sisällytetä kannanottoa rikoksen tapahtumiseen tai syyllisyyteen, on kirjattu taustamuistioon. Selkeyden vuoksi asian voisi harkita kirjattavaksi myös itse pykälään.
- Yhteenvedon laatiminen ennen esitutkintaa sisältää laajaa tietojen keruuta ilman hoitosuhdetta. Yksikön asiantuntijarooli ja henkilöstön osaaminen korostuvat tässä tehtävässä suhteessa muihin toimijoihin, joille tietojen luovuttaminen tällaisessa laajuudessa ja tarkoituksessa on vähemmän tuttua. Yksikön tehtäväksi muodostuu tunnistaa ja perustella, mitkä tiedot lapsen ja perheen olosuhteista ovat olennaisia ja välttämättömiä kokonaiskuvan muodostamiseksi.
- Pykäläkohtaisissa perusteluissa kuvataan lapsen somaattisen tutkimuksen sisältö ja mahdolliset toteutustavat kiitettävän tarkasti. Yleisesti ottaen on tärkeää tähdentää käytännössä työnjakoa lakiluonnoksen tarkoittamien yksiköiden ja lapsen hoidosta vastaavien tahojen välillä. Tämä koskee myös ensivaiheen tukea lapselle ja perheelle, jonka tulisi voida toteutua heidän tarpeistaan lähtien mm. maantieteelliset ja tekniset saavutettavuusseikat huomioiden.

- Erityisen tärkeä huomio perusteluissa on, että lääkärin tekemä tutkimus lapselle ei ota kantaa siihen onko rikosta tapahtunut vai ei.

- Lakiesityksessä todetaan, että yksikkö ei säilyttäisi keräämäänsä aineistoa vaan se olisi osa esitutkimamateriaalia. Jossain määrin epäselväksi jää vielä luonnoksen perusteella, keillä olisi pääsy materiaaliin sen työstämisvaiheessa. Kuitenkin toisaalla todetaan, että kerättyä taustatietoa ei sellaisenaan luovutettaisi poliisille.

3 § Moniammatillinen asiantuntijaryhmä

- Moniammatillinen yhteistyö on kannatettavaa ja perusteltua lapsen edun mahdollisimman hyväksi turvaamiseksi. Tietojen käsittelyssä on noudatettava välttämättömyysperiaatetta.

4 § Oikeus saada ja antaa tietoja

- Laaja tiedonsaantioikeus on välttämätön yksikön tehtävien hoitamiseksi, mutta sen tulee olla tarkasti rajattu. Nykyinen esitys jättää vielä epätarkaksi sen, kuinka laajasti tietoja on oikeus kerätä ennen tutkimuksen käynnistymistä ja kuka näiden laajuuden viime kädessä määrittää. Jos tietopyyntöjä lähetetään esimerkiksi lääkärille, on niissä yksilöitävä tarkasti, mitä tietoja tarvitaan ja kerrottava, mihin lakipykälään tiedonsaantioikeus perustuu.

Yksilöinti etenkin arkaluoteisten tietojen osalta on erittäin tärkeää, koska luovuttajataho joutuu arvioimaan, mitä tietoa voidaan luovuttaa (esim. sellainen tieto, joka ei kuulu asiaan, on edelleen salassa pidettävää tietoa). On muistettava, että luovuttajataho on viime kädessä juridisesti vastuussa luovutuksesta.

- Tietojen luovutus poliisille tapahtuu taustamuistion perusteella lähtökohtaisesti vain yhteenvedon tai lausunnon kautta, ei raakatietojen muodossa. Kuitenkin 4 § 3 momentin mukaan myös muuta yhteenvedon laatimisen tai tutkimuksen tekemisen aikana kertynyttä tietoa voidaan luovuttaa salassapitosäännösten estämättä esitutkintaviranomaiselle, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Tämän kirjauksen muotoa olisi mielestämme vielä harkittava tulkinnanvaraisuuden ja säädöksen sisäisen ristiriitaisuuden vähentämiseksi, etenkin jos kysymyksessä ovat arkaluoteiset tiedot.

Lisäksi haluamme tuoda esiin, että tällä hetkellä on vireillä sisäministeriön (SM) valmisteleva poliisin tietojenvaihtoa koskeva lainsäädäntöesitys (VN/27065/2023). Nyt käsillä olevan lakiesityksen tietojen luovuttamista koskevat säännökset tulisi siten tarvittaessa tarkastella em. poliisiin tietojen vaihtoa koskevan lakiesityksen kanssa.

- Näkemyksemme mukaan tiedonanto-oikeus lapsen jatkohoidosta ja -palveluista vastaaville tahoille on lapsen tarvitseman tuen varmistamiseksi aiheellista. Tässäkin olisi syytä vielä tarkastella luovutettavien tietojen laajuutta riittävyuden näkökulmasta. Luovutetaanko esim. tieto psykososiaalisen tuen tarpeesta jollekin tietylle ammattilaiselle tai yksikölle/toimialalle hyvinvointialueella, tapahtuuko tietojen luovuttaminen ennakoivan yhteydenoton myötä vai vain toimittamalla tarpeelliseksi katsotut asiakirjat hyvinvointialueelle? On myös huomioitava mm. tietojen siirtämisen vaikutukset niiden näkyvyyteen mm. Kanta-palvelussa.

- Potilaan tietosuoja ja luottamus terveydenhuoltoon on turvattava. Laaja tietojenkeruu ilman hoitosuhdetta on ymmärrettävä ja kannatettava oikeus yksikön toiminnan luonteen kannalta. Lasta ja hänen olosuhteitaan koskeva tieto laajenee kuitenkin herkästi käsittämään myös muita henkilöitä ja heitä koskevaa arkaluonteista tietoa, kuten terveystietoja. Tähän liittyy riski luottamuksen heikkenemisestä, joka pahimmillaan voisi johtaa hoitoon hakeutumattomuuteen tai tietojen

pimittämiseen hoitavalta taholta. Riskin minimoimiseksi tulee tiukkaa harkintaa käyttää etenkin suhteessa lapsen välittömän lähipiirin ulkopuolisten henkilöiden tietojen käsittelyyn.

5 § Yksikön henkilöstöä sekä toimitiloja ja toimintavälineitä koskevat vaatimukset

- Kannatamme vaatimusta erityisosaamisesta ja yliopistosairaaloihin kytkeytymisestä.
- Laadukkaan toiminnan takaamiseksi tarvitaan riittävä resursointi ja mahdollisuus jatkuvaan täydennyskoulutukseen. Asian erityisyyden vuoksi koulutusta tarvittaneen myös ulkomaisilta tahoilta.

6 § Työnohjaus

- Nähdäksemme työnohjaus ja jaksamisen tuki on järjestettävä systemaattisesti yksikön henkilöstölle.

7 § Järjestämisvastuu

- Kannatamme keskittämistä laadunhallinnan tukemiseksi. Samalla on alueellisesti huomioitava etenkin ensivaiheen tuen saavutettavuuteen liittyvät haasteet.
- Nyt muistiossa todetaan myös, että ”olisi hyvä sopia ennalta hyvinvointialuelain 57 §:n mukaisesti, että tarvittaessa lapset voidaan tutkia myös toisen sote-järjestämislain 34 §:ssä tarkoitetun hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän ylläpitämässä yksikössä.” Ehdotamme harkittavaksi tarkempaa tai jopa velvoittavaa muotoilua.

8 § Sopimus ja kustannusten korvaaminen

- Ei lausuttavaa.

9 § Korvauksen maksaminen

- Ei lausuttavaa.

10 § Ohjaus, koulutus ja yhteistyö

- THL:n valtakunnallinen vastuulla oleva ohjaus ja koulutus on myönteinen ratkaisu.
- Lain soveltamisalaa on nyt tarkoitus laajentaa käsittämään myös muita kuin lapsiin kohdistuvia seksuaali- ja väkivaltarikoksia. Tämän kanssa linjassa olisi, että THL:n velvollisuutena oleva ohjaus, koulutus ja yhteistyö käsittäisi myös muut laissa määritellyt sisällöt, ts. lapsiin liittyvät rikokset laajemmin sekä erityisen vaativat huoltoriidat toisin kuin luonnoksessa nyt on kirjattuna.

11 § Voimaantulo

- Ei lausuttavaa.

Esityksen vaikutusarviot

- Taloudelliset vaikutukset on arvioitu realistisesti, mutta henkilöstön koulutustarve ja työnohjaus lisäävät kustannuksia, mikä on huomioitava riittävällä tasolla rahoituksessa niin lain toimeenpanovaiheessa kuin myös jatkuvassa toiminnassa.

Mahdolliset muut kommentitne esitysluonnoksesta

- Lääkäriliitto korostaa sen merkitystä, että yksikön henkilöstön, lääkäri mukaan lukien, rooli säilyy asiantuntijana. Soveltamisalan nyt laajentuessa lisäkoulutusta tarvittaneen myös niiden ammattilaisten osalta, jotka ovat aiemmin vastaavissa tehtävissä toimineet.
- Potilaan asema ja tietosuojat on turvattava kaikissa tilanteissa. Lapsen oikeuksien turvaaminen pitää pyrkiä toteuttamaan mahdollisimman kattavasti - kuitenkin niin, että yhteenveto ja moniammatillinen tiedonvaihto eivät saa johtaa tarpeettomaan tietojen keruuseen tai luovutukseen.

Karreinen Soila
Suomen Lääkäriliitto